

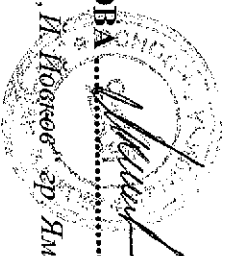
ОСНОВНО УЧИЛИЩЕ „ЙОРДАН ЙОВКОВ” – ЯМБОЛ

☒ 8600, гр. Ямбол, обл. Ямболска, ул. “Тимок” 3; ☎ 66-94-26 – директор, 6694-27 – канцелария

Утвърждавам:

МИМА КОНДОВА

Директор на ОУ „И. Йовков” гр. Ямбол

ПРОГРАМА

**ЗА ГРАЖДАНСКО, ЗДРАВНО, ЕКОЛОГИЧНО
И ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ**

за учебната 2023/2024 година

Програмата е приета на заседание на Педагогическия съвет с протокол № 9/12.09.2023г. и

е утвърдена със заповед на директора №РД-10-1531от 13.09.2023г.

1. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

1. СЪЩНОСТ

- ✓ Гражданското образование е насочено към формиране на гражданско съзнание и граждански добродетели и е свързано със знания за устройството на демократичното общество, за правата и задълженията на гражданина и с умения и готовност за отговорно гражданско поведение.
- ✓ Здравното образование е насочено към развитие на умения за създаване или поддържане на здравословен стил и условия на живот и за доброволяното адаптиране към поведение, благоприятстващо здравето.
- ✓ Екологично образование е насочено към формиране на екологична култура, екологично съзнание и екологично поведение в тяхната взаимна връзка с оглед познаване на екологичните закони, защита, подобряване, управление и разумно използване на природните ресурси, както и опазване на природната среда и на екологичното равновесие.
- ✓ Интеркултурното образование е насочено към усвояване на знания за различни измерения на културните идентичности и за основни характеристики на интеркултурните отношения, формиращо позитивно отношение към разнообразието във всички области на човешкия живот, както и умения и нагласи за конструктивни взаимодействия в мултикултурна среда.

2. НАСОКИ

Учениците

- ✓ Да познават институциите и ценностите на демокрацията;
- ✓ Да се формират личности с позиции и способност да защитават своите права чрез различни дейности;
- ✓ Да изразяват гражданската си позиция;
- ✓ Да вземат решения за своето развитие;
- ✓ Да носят отговорност за решенията си.

3. РЕАЛИЗИРАНЕ

- ✓ чрез учебното съдържание по общообразователните учебни предмети;
- ✓ в часа на класа, включително и чрез ученическото самоуправление;
- ✓ чрез дейността на педагогическия съветник и психолога;
- ✓ в заниманията по интереси в рамките на целодневна организационна дейност;
- ✓ в рамките на дейностите по обща подкрепа за личностно развитие;
- ✓ чрез училнища програма „Без свободен час в училище“;
- ✓ по проект „Подкрепа за успех“.

4. АКЦЕНТИ

- ✓ здравно образование;
- ✓ превенция на зависимостите/наркомания, алкохол, тютюнопушене/;
- ✓ екологично образование и възпитание;
- ✓ патриотично възпитание;
- ✓ превенция на насилието;
- ✓ справяне с гнева и агресията и мирно решаване на конфликти;
- ✓ защита при бедствия и аварии;
- ✓ превенция на тероризма и поведение при терористична заплаха;
- ✓ безопасност на движението.

II. ЦЕЛ

Усвояване на социални знания и умения за отстояване на правата, изпълняване на задълженията и поемане на отговорности като членове на обществото.

ПОЛЩЕЛИ

1. Изграждане на култура на поведение в учебническата общност и готовност за участие в училищния живот.
2. Изграждане на здравна и екологична култура.
3. Свободен и самостоятелен избор на професионален път на развитие и реализация.
4. Изграждане на национално самочувствие и отговорност у учениците, възпитание на инициативност и подготовка за пълноценен живот.
5. Противодействие на агресивността, насилието и настъплеността на сексти.

III. ДЕЙНОСТИ И МЕРОПРИЯТИЯ

A) Възпитаване на дисциплинираност и гражданско поведение чрез:

1. Учебната, извънкласната и извънучилищната дейност.
2. Спазване на правилника за дейността на училището.

Срок: през учебната година
Отг.: Класни ръководители

Срок: през учебната година
Отг.: Директор, ЗДУД
Кл. ръководители

3. Спазване на правилника за осигуряване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд.

Срок: през учебната година
Отг.: Директор

4. Провеждане на часа на класа на базата на базата на рамковия план за провеждане на часа на класа с участие и на учениците.

	I	II	III	IV	V	VI	VII
Периодично възпитание и изграждане на националното самочувствие	4	4	4	4	4	4	4
Пократност и индивидуален диалог	1	1	1	1	2	2	2
Безопасност и движение по пътищата	9	6	6	6	5	5	5
Занимания на населеението при бедствия и аварии и катастрофи: оказване на първа помощ	4	4	4	4	5	5	5
Превенция на насилието, справяне с гнева и с агресията, мирно решаване на конфликти	1	1	1	1	2	2	2
Превенция на тероризма и поведение при терористична заплаха: киберашита	1	1	1	1	2	2	2
Карьерно ориентирание				1			1
Превенция и противодействие на корупцията				1	1	1	1
ОБЩО	20	17	17	19	22	22	23

Срок: през учебната година
Отг.: Класни ръководители

Б) Възпитаване на национално самочувствие и провъгласяване на националните традиции.

1. Честване на всички национални и училищни празници.

Срок: през учебната година
Отг.: Кл. ръководители
Ученически съвет

2. Запознаване и спазване на задължителните символи на Р. България и Българското училище (национално и училищно знаме, държавен химн, герб, език, конституция и др.)

Срок: през учебната година
Отг.: Класни ръководители

3. Изграждане на система за сътрудничество на родители, училищно настоятелство, културни институции, фирми, организации и др., имащи отношение към възпитанието на младите хора.

Срок: през учебната година
Отг.: Класни ръководители

В) Участие на децата и учениците в подходящи за възрастта им демократични практики.

1. Участие в Ученически съвет като форми на ученическо самоуправление.

Срок: през учебната година
Отг.: Педагогическите съветници

2. Организиране на доброволчески дейности във и извън училище.

Срок: през учебната година
Отг.: Педагогическите съветници и психолог

Г) Здравно образование и екологично възпитание на учениците

1. Провеждане на здравни беседи на учениците

Срок: през учебната година
Отг.: Класни ръководители,
Медицинско лице

2. Разглеждане на здравни теми в часа на класа - сексуална култура, наркомания, алкохолизъм, здравословен начин на живот и др.

Срок: през учебната година
Отг.: Класни ръководители

3. Мероприятия за озеленяване интериора на училището и училищните дворови площи.

Срок: месец април 2020 г.
Отг.: Класни ръководители

4. Мероприятия за почистване на училищните площи и района около училището

Срок: 22-26 април 2020 г.

5. Отбелязване на Деня на Земята.

Отг.: Класни ръководители

Срок: 22.04. 2020 г.

Отг.: Класни ръководители

6. Отбелязване на международния ден за опазване на околната среда.

Срок: 06.06.2020 г.

Отг.: Класни ръководители

Г) Възпитаване в интеркултурна среда.

1. Провеждане на беседи, свързани със създаване на климат за сътрудничество на етническите и културните групи в класа в часа на класа.

Срок: през учебната година

Отг.: Класни ръководители

2. Създаване на мултикултурни общности (състави, отбори, екипи), за да се подобрят междугруповите отношения.

Срок: през учебната година

Отг.: Класни ръководители,

учители

3. Организиране на изложби, посветени на обичаите и традициите на различните етноси.

Срок: юни 2020 г.

Отг.: педагогически съветник

Д) Развиване на физическата деепособност на учениците

1. Изготвяне на учебнически спортен календар на училището.

Срок: 17.09.2020 г.

Отг.: Учители по ФВС

2. Провеждане на спортни празници и турнири.

Срок: през учебната година

Отг.: Учители по ФВС

V. КОНТРОЛ

1. Контролът по провеждането на възпитателната работа се осъществява от директора на училището и заместник-директорите по учебната дейност.
2. На контрол подлежи цялостната възпитателна дейност, съгласно настоящата програма и плана за контролната дейност на директора и заместник-директорите по учебната дейност.
3. Резултатите от изпълнението на програмата се отчитат на заседание на педагогическия съвет.

VI. УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ГРАЖДАНСКО, ЗДРАВНО, ЕКОЛОГИЧНО И ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ЧАСОВЕТЕ, КОИТО НЕ СЕ ВОДЯТ ОТ УЧИТЕЛИ СПЕЦИАЛИСТИ ПО ВРЕМЕ НА ЗАМЕСТВАНЕ НА ОТСЪСТВАЩИ УЧИТЕЛИ, ВЪВ ВРЪЗКА С НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА „БЕЗ СВОБОДЕН ЧАС“ МОДУЛ „БЕЗ СВОБОДЕН ЧАС В УЧИЛИЩЕ“ - УЧЕБНА 2019/2020 г.

1. Области на компетентност знания, умения и отношения съгласно приложение № 1, 2, 3, 4 към чл. 14, ал. 2, т. 1

Област на компетентност	<p>ПРЕДУЧИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ</p> <p>Знания, умения и Отношения</p> <p><i>В резултат на обучението ученикът</i></p>	<p>НАЧАЛЕН ЕТАП НА ОСНОВНА СТЕПЕН</p> <p>Знания, умения и Отношения</p> <p><i>В резултат на обучението ученикът</i></p>	<p>ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА ОСНОВНА СТЕПЕН</p> <p>Знания, умения и Отношения</p> <p><i>В резултат на обучението ученикът</i></p>
<p>Междупличностни отношения</p>	<p>описва и обяснява различните роли в семейството и правата и отговорностите, свързани с тях; има положително отношение към сътрудничеството с другите в съвместни дейности; умее да изразява подходящо чувства си, да заявява своите нужди и желания, да сподели проблеми и да търси помощ</p>	<p>умее да различава и описва свои и чужди чувства, да описва и дава примери за това, как чувствата влияят върху поведението; разбира и описва различия между хората по отношение на пол, възраст, раса, етническа принадлежност, професия; разбира промените във взаимоотношенията с другите хора, свързани с порастването; дава примери и описва поведени на сътрудничество;</p>	<p>обяснява влиянието на групата, приятелите и съучениците върху личния избор и поведение; демонстрира умения за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • отстояване на групов натиск и казване на "не"; • споделяне; • даване на обратна връзка; • влизане и поддържане на приятелски взаимоотношения; • сътрудничество; • разбиране на чувствата и преживяванията на другите
<p>Социална среда</p>	<p>има позитивно отношение към празниците в семейството като средство за съхраняване на духовната връзка между поколенията; ориентира се в символката и ритуалността на най-популярните български празници</p>	<p>познава различни демографични форми на училищния живот и определя местото си в тях</p>	<p>познава различни форми на ученическо самоуправление</p>

Права на човека	описна отношение и поведение на възрастни и деца, което нарушава правата; прави самооценка на поведението си и разбира последиците от нарушаването на правилата в отношенията; описва отношение и поведение на възрастни и деца, което нарушава правата; прави самооценка на поведението си и разбира последиците от нарушаването на правилата в отношенията	познава основните права на човека и права на детето, както и основни организации и институции в тяхна подкрепа; свързва правата с отговорностите, като се отнася с отговорност и толерантност при отстояването на правата си - сътрудничество и себепотвърдяване	познава избирателното право в България; дефинира основните права на детето и дава примери за документи, институции и организации, които ги гарантират; оценява различието в контекста на правата на човека
Демократично гражданство	ориентира се в различието между „Гражданин на Република България“ и „жител на град...	разбира своята идентичност като "гражданин на Република България" и "гражданин на Европейския съюз" през споделяните граждански ценности и културни традиции	разбира съдържанието на понятието "държава"; осъждава ролята на медията и глобалната мрежа в обществения живот
Идентичности и различия в обществото	определя националната си идентичност	разбира принципите за равнопоставеност на половете	познава и дава примери за етническа, религиозна и езикова принадлежност; разбира общественото значение на различните професии и техния принос за общото благополучие; осъзнава възможностите на образованието като фактор за личностното развитие; разбира необходимостта от преодоляване на негативните предразсъдъци, включително и при работа в екип
Власт, политика и демократични ценности	разпознава местните органи за ред и сигурност и има представа за тяхната дейност, свързана със спазването на правата на децата	разбира на базисно ниво необходимостта от държавни институции и дава примери за тяхната роля за развитието на децата	познава принципите за разделение на властите и за върховенството на закона и може да дава примери за тяхното следване и нарушаване
Социална политика, справедливост и солидарност	проявява конкретни актове на солидарност при решаване на групови задачи и итри; разбира необходимостта от правина при обилуването с околните; може да обяснява своите постъпки, като ги свързва с правила и ценности.	осмисля значението на солидарността и сътрудничеството за постигането на лично и обществено благополучие; изгражда чувство на увереност и умения за общуване	оценява значението на равенството, сигурността и толерантността в обществения живот на страната; разбира смисъла на социалната справедливост и значението ѝ за осигуряването на равнопоставеност, справедливост във и между отделните общности
Глобализация, плюрализъм и толерантност			изброява негативни последици от демографския взрив; разбира опазването на околната среда като стратегия за опазването и развитието на човечеството;

			<p>обяснява разпространението на световните болести и епидемии във връзка с икономическото развитие на отделните страни и региони</p>
--	--	--	---

<p>Психично здраве и личностно развитие</p>	<p>осъзнава собствената си ценност и уникалност и тази на другите хора; умее да открива и описва различия и прилики с другите хора</p>	<p>умее да определи, формулира и заявява собствените желания; разбира, че човек може да постъпи по различен начин в една и съща ситуация; разпознава основни свои чувства и има елементарни умения за изразяването им и справяне с негативни емоции</p>	<p>описва и обяснява физическите и личностните промени, които настъпват в процеса на израстването, и промените в очакванията на околните, свързани с тях; описва и обяснява характерните особености на физическото и психическото развитие и емоционалните промени в пубертета и юношеството; развива и поддържа положителен образ за себе си; умее да диференцира, използва и развива своите силни страни; разбира и приема личностните различия; описва и анализира връзката между чувствата и поведението; изброява и използва основните стъпки в процеса на вземане на решения; описва и обяснява различните видове професии, с които се среща в ежедневието си; демонстрира умения за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • позитивно мислене; • справяне със стрес и негативни емоции; • самонаблюдение и самоанализ; • вземане на решения; • поставяне и реализиране на краткосрочни и дългосрочни цели; • адекватно и пълноценно използване на собствения потенциал; • правене на избори; • търсене и оценяване на информацията, свързана с различните професии и мястото им в социалния контекст; • съотгласне на информацията, свързана с различните професии, със собствените желания;
--	--	---	--

			<p>склонности, възможности, напласи.</p> <ul style="list-style-type: none"> • оценяване влиянието на средата върху професионалния избор; • умее да отговаря собствените си потребности и желания при отчитане и толерантност към потребностите и желанията на другите; • умее да предвиди последиците от своето поведение за себе си и за другите
<p>Физическо развитие и леспособност</p>	<p>назовава основни части на човешкото тяло; показва положително отношение към развиване на двигателни качества, сила и издръжливост.</p>	<p>описва различните части на човешкото тяло и назовава различните системи на тялото; назовава и обяснява промените, които настъпват в човешкото тяло в процеса на порастването; обяснява влиянието на собственото поведение върху физическото състояние и развитие; обяснява как физическите упражнения укрепват костите, мускулите и органите и поддържат тонуса на тялото; обяснява как енергията, която човек използва, се получава от храната, ако поетата енергия е повече от използваната, тялото натрупва излишното във вид на мазнини; дава примери как личното поведение в ежедневието влияе върху физическото развитие и благополучие; демонстрира и практикува основни упражнения, дейности и игри за развитие на опорно-двигателния апарат и продължаване на обездвигаването</p>	<ul style="list-style-type: none"> • обяснява и категоризира различните елементи на човешкото тяло - клетки, тъкани, органи, системи - тяхната структура, функции и взаимовръзка; • обяснява функционирането на и демонстрира умения и навики за предпазване от болести на различните системи на тялото: <ul style="list-style-type: none"> • опорно-двигателен апарат; • дихателна система; • нервна система; • сърдечно-съдова система; • полова система; • отделителна система; • храносмилателна система; • описва и обяснява промените в човешкото тяло, свързани с пубертета; • описва и обяснява: <ul style="list-style-type: none"> • развитието на опорно-двигателния апарат; • ролята и влиянието на физическите упражнения, различните спортове и туризма върху физическото развитие и състояние на човека; • демонстрира умения за: <ul style="list-style-type: none"> • дневно, седмично, месечно, сезонно и годишно планиране на физическите дейности и упражнения; • оптимално физическо натоварване; • комплексно развиване на двигателни качества

<p>Превенция на употребата на психоактивни вещества</p>	<p>познава и назовава предмети и вещества, забранени за деца</p>	<p>описва различните видове психоактивни вещества (алкохол, цигари, лекарства, наркотици) и тяхното влияние върху здравето; обяснява влиянието на пасивното пушене</p>	<p>описва и обяснява:</p> <ul style="list-style-type: none"> • свойствата и въздействията на различните психоактивни вещества - цигари, алкохол, лекарства и наркотици, и тяхното съчетаване, върху различните възрасти в краткосрочен и дългосрочен план; • спецификата на създаване на зависимост при различните психоактивни вещества; • нормативната/законовата база във връзка с употребата и разпространението на психоактивните вещества; <p>демонстрира умения за отказ и справяне със ситуации на предлагане на психоактивни вещества - умения за настойчивост (асертивност), за казване на "НЕ", за устояване на натиск;</p> <p>анализира последиците от употребата на психоактивни вещества в личен, семеен и социален план;</p> <p>осъзнава, че употребата или неупотребата на психоактивни вещества е въпрос на личен избор и отговорност;</p> <p>анализира причините, факторите и личните мотиви за избора по отношение на употребата или неупотребата на психоактивни вещества; избягва употребата на психоактивни вещества</p>
<p>Безопасност и първа помощ</p>	<p>назовава нещата (предмети, дейности, поведения), които са опасни в обкръжаващата среда; умее да търси и намира помощ, когато има нужда от нея</p>	<p>изброява и следва елементарни правила за безопасност преди, по време на и след злополука;</p> <p>различава рисково от нерисково поведение и не предприема поведения, водещи до опасност за него и за другите;</p> <p>обяснява и демонстрира умения за оказване на първа помощ при порязвания, осласквания, ожулвания, изгаряния, ужилвания, навяхване, изкълчване</p>	<p>умее да различава рисково от нерисково поведение по отношение на нови дейности и отговорности, свързани с развитието и порастването;</p> <p>умее да предвиди последиците от своето и чуждото поведение по отношение на безопасността;</p> <p>демонстрира умения за отговаряне на безопасно поведение и устояване на натиск;</p> <p>показва знания и умения за оказване на първа помощ при шок, силно кръвотечение, задавяне, отравяне, изгаряне, счулване на крайник;</p> <p>демонстрира отговорно отношение към</p>

			<p>собствената безопасност и безопасността на другите</p>
<p>Сексуално здраве и сексуално преносими инфекции</p>	<p>има положително отношение към собственото си тяло; има представа за своя пол; има елементарни представи за разликата между половете</p>	<p>описва човешкото тяло и анатомичните особености на половите системи на мъжа и жената; обяснява зачеването и раждането на деца; умее да се грижи за хигиената и здравословното състояние на своята полова система; различава, отказва и избягва поведениа, свързани със сексуално насилие или злоупотреба</p>	<p>описва анатомията и физиологията на мъжката и женската полова система и процесите на репродукция; описва промените, които настъпват в тялото в периода на юношеството, и необходимите лични хигиенни навики във връзка с тях; посочва методи на контрацепция и причини за тяхното използване; познава и описва болестите, предавани по полов път, и ХИВ/СПИН; приема своята сексуалност като естествена част от живота; демонстрира междуличностни и социални умения за влизане и поддържане на партньорски взаимоотношения; отнася се отговорно към своето сексуално здраве и се консултира със специалисти; умее да анализира влиянието на средата, културата, семейството по отношение на очакванията към ролите на мъжа и жената; описва факторите, свързани със създаването и поддържането на дом, с планирането и поддържането на семейство; описва промените на взаимоотношенията и ролите в семейството, свързани с порастването на децата; осъзнава значението на личния избор и поведение в междуличностните отношения, така че те да не водят до риск за здравето и личната безопасност</p>

<p>Лична хигиена</p>	<p>демонстрира основни хигиенни навици; проявява елементарни умения за свързване на здравословен дневен режим; избира значението на хигиенните навици за здравето; познава и описва хигиенни навици за поддържане на здравето на зъбите и устната кухина</p>	<p>умее да поддържа обща хигиена на тялото, облеклото, работното място и дома; описва строежа и оборудванията на зъбите, венците и устната кухина; посочва влиянието на различните храни и начина на хранене върху тях; умее да поддържа здравето на зъбите, венците и устната кухина; доказва необходимостта от съчетаване на физическо и умствено нагояваряване, сън и почивка; демонстрира елементарни умения за ефективно учене; посочва и показва умения за хигиена на очите при писане, четене, гледане на телевизия; демонстрира навици за правилно стоене на чина, носене на учебническа чанта; описва функционалрането на слуховия анализатор и изброява изискванията за хигиената на ушите</p>	<p>показва умения за оптимално съчетаване на умствено, физическо нагояваряване, почивка и сън; демонстрира умения за използване на стратегии за ефективно учене; описва въздействието на шума върху нервната система; обяснява значението на физическата активност за физическото и психическото благополучие, тонус и самочувствие; демонстрира позитивно отношение и участва в активни форми на отдих</p>
<p>Хранене</p>	<p>обяснява значението на храната като източник на енергия за ежедневно функциониране, порастването и развитието; има представа за полезни и вредни храни, свързва здравословен режим на хранене</p>	<p>класифицира храните в различните хранителни групи; класифицира храните според техните основни хранителни съставки; обяснява значението на различните видове храни и техните съставки за здравето; съставя елементарно балансирано дневно меню; различава голямоте от негодните храни; посочва и следва елементарни правила за здравословно хранене (по отношение на приемане и усвояване на храната, значението на сутрешната закуска и т.н.); обяснява и цени значението на здравословното хранене за своето развитие</p>	<p>обяснява функционалрането на храносмилателната система; описва значението на различните храни и начина на хранене за здравето; назовава функциите и източниците на витамини и минерали; разграничава различните начини на хранене - вегетарианство, раздълшо хранене и т.н.; разбира и обяснява взаимовръзката на храненето с другите ежедневи дейности и значението му за здравето; разбира и обяснява необходимостта от различно меню и диета за различните хора; разбира и обяснява необходимостта от разнообразна храна; разбира и обяснява причините, поради които храната се разваля, и правилата за съхранение на различните видове храни; разбира и обяснява влиянието на начина на</p>

			<p>подготовка на храната върху нейните качества и връзката със здравето;</p> <p>разбира и обяснява основните принципи на здравословното хранене (правила на хранене) - приемане и усвояване на храната, режим на хранене; честота и продължителност на отделините хранения - количествено и качествено разпределение на храната в тях, време, в което се приема храната, и последователност на предлаганите ястия, поза и начин на приемане и съвякване на храната, взаимовръзка на храненето с другите ежедневни дейности, място на храненето в дневния и седмичния цикъл;</p> <p>умее да интерпретира информацията, която се съдържа в етикетите на храните;</p> <p>усвоява и практикува основни умения за приготвяне на храна;</p> <p>разбира и цени значението на храненето за здравето и развитието в пубертета;</p> <p>прави и отстоява здравословни избори на храна; избягва нездравословни навици и традиции;</p>
--	--	--	---

<p>Вода, почва, въздух</p>	<p>описва значението на водата, почвата и въздуха за живота на хората, животните и растенията</p>	<p>описва основните компоненти в състава на атмосферния въздух и етапите в кръговрата на водата, като коментира значението и важноста на всеки компонент (атмосфера, вода, почва) според техните основни функции в природата и значението им за живите организми и за човека; аргументира нуждата от опазването на чистотата на въздуха, водите и почвата и приноса на всеки отделен човек;</p> <p>изброява примери за подходи за пестене на вода в семейството и в общността и ги прилага;</p> <p>коментира взаимната обвързаност на компонентите въздух, вода, почва, растения и животни;</p>	<p>изброява основни източници на замърсяване на водата, почвата и въздуха;</p> <p>описва основни заплахи за компонентите на околната среда - напр. ерозия на почвата (вследствие на изсячане на горите), промишлено и битово замърсяване на речните и морските води и на въздуха и др.;</p> <p>разграничява различните видове замърсители на въздуха и водата и влиянието им върху човешкото здраве;</p> <p>формулира практически мерки за подобряване на качеството на въздуха, водата и почвата и разработва проекти за опазване на чистотата им; свързва нивата и източниците на шум с ефекта им върху човешкото здраве;</p> <p>иллюстрира с примери съвременни подходи за</p>
-----------------------------------	---	---	---

		<p>изброява различни източници и начини за производство на енергия и обяснява как те влияят върху състоянието на атмосферата и околната среда;</p> <p>оценява значението на пестенето на енергия за опазване на природните ресурси и формулира правила за поведение в семейството, в класа, в училището;</p> <p>коментира дейности от човешкото поведение, които представляват заплаха за озоновия слой, и обяснява начините за предотвратяване на разрушаването му;</p> <p>описва действието на ултравиолетовите лъчи върху човешкото тяло и начините за предпазване</p>	<p>намаляване на шума в градска среда;</p> <p>коментира възможни промени във всекидневното поведение и навици, които могат да доведат до намаляване на замърсяването на въздуха, водите и почвите</p> <p>класифицира енергийните източници и произведения (въглища, нефт и природен газ; вода, вятър и слънце) съобразно въздействието им върху околната среда и осмисля понятието "зелена енергия";</p> <p>проверява хипотези какво правят или могат да направят институциите, общностите и производителите замърсители за промяна в начина на производство и коментира стратегични начини за справяне с проблема в различни държави; обяснява взаимовръзката между промените в климата и природните бедствия (екстремни бури, наводнения, суша, опустиняване); аргументира значението на възможните дейности за запазване целостта на озоновия слой и на енергийния баланс в природата, като демонстрира степени на лична отговорност</p>
<p>Енергия и климат</p>	<p>има представа за естествените източници на енергия; описва познатите климатични промени</p>	<p>коментира някои от основните начини за опазване на природата - различни видове резервати у нас и по света, разумно ползване на ресурсите, поддържане на чистотата в заобикалящата ни среда (вкл. в природни и урбанизирани територии);</p> <p>изразява своите чувства от срещата с природата, като използва различни художествени средства</p>	<p>изброява популярни видове, важни за общността видове, инвазивни, застрашени и изчезнали видове растения, гъби и животни, както и условията за тяхното съществуване;</p> <p>класифицира и коментира причините и заплахите, водещи до намаляване на биологичното разнообразие и изчезване на определени видове;</p> <p>участва в дискусии върху различни заплахи, напр. браконьерство, незаконна търговия със защитени видове, индустриално селско стопанство и др. и защитава аргументирано свои позиции;</p> <p>анализира значението на селското стопанство, туризма, лова, местните занаяти, традиции, обичаи, местни стопански практики, твърство, билкарство, добив на глина (хума), минерални</p>
<p>Биологично разнообразие</p>	<p>има представа за многообразието от растителни и животински видове; назовава основни жизнени фактори за човека, животните и растенията</p>		

			<p>Вали и връзката им с Биологичното разнообразие;</p> <p>оценява значението на защитените територии и назовава категориите защитени територии - резерват, национален парк, природен парк, поддържан резерват, защитена местност и природна забележителност;</p> <p>разработва идеи и проекти за опазване, възстановяване и устойчиво използване на биологичните ресурси, като подготвя предложения за действия за опазване на екосистемите;</p> <p>оценява ролята на всеки отделен човек за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие и участва в дейности за съхраняването му.</p>
<p>Потребление и отпадъци</p>	<p>умее да поддържа чистотата в близката среда и разбира нейното значение.</p>	<p>обяснява какво са отпадъци и как те са свързани с начина на живот на хората;</p> <p>описва и групира различните видове битови отпадъци според състава им - органични, пластмаса, хартия/картон, стъкло, метал, дърво, други (текстил, кожа, гуми);</p> <p>анализира влиянието на замърсяването на околната среда върху здравето на човека;</p> <p>изброява различни места, които хората замърсяват, обяснява как става това и формулира предложения за промяна;</p> <p>дава примери за опасни химични вещества и смеси, използвани в ежедневието, и посочва правилните начини за безопасна употреба, съхранение и изхвърляне;</p> <p>формулира правила за отговорно поведение, свързано с отпадъците, в параклетката, училището, семейството, на улицата, в градинките, в планината, на морето и др.</p>	<p>изброява и групира основните видове замърсявания на различните компоненти на околната среда;</p> <p>описва определени последици за природата и за човека и обяснява причините за тяхното възникване;</p> <p>коментира дейностите от човешкото всекидневие като източници на замърсяване;</p> <p>изброява и групира различните видове отпадъци според произхода им - битови, производствени, строителни, селскостопански, опасни;</p> <p>класифицира видовете замърсявания на основата на наблюдения и експерименти;</p> <p>коментира нуждата от повторно използване на материалите и разработва идеи и проекти за рециклиране;</p> <p>разграничава основните групи отпадъци по продължителност на разграждането им;</p> <p>изброява и групира продукти, съдържащи опасни вещества, и видовете химикали, използвани във всекидневието;</p> <p>формулира опасностите, свързани с тях; описва основните правила за съхранение и</p>

			<p>работа с опасни химични вещества и смеси във всекидневното;</p> <p>прилага основни правила за действие при инциденти с опасни химични вещества и смеси</p>
<p>Общество и околна среда</p>	<p>познава правила за опазване на околната среда; описва въздействието на някои човешки дейности върху природата</p>	<p>изброява организации, занимаващи се с опазване на природата;</p> <p>илустрира различни места, които хората замърсяват, обяснява как става това и формулира предложения за промяна;</p> <p>планира и участва в съвместни дейности за опазване на природата</p>	<p>участва в обществени кампании, свързани с екологични проблеми, и оценява ролята и значението им за общността;</p> <p>познава различни източници на информация, свързана с опазването на околната среда;</p> <p>разграничава ролята на институциите и на неправителствените организации, занимаващи се с опазване на околната среда;</p> <p>коментира варианти за принос на отделния човек и начина му на живот за опазване на природата</p>
<p>Културни идентичности</p>	<p>усвоява знания за празници и обичаи, традиционни за различни културни общности у нас</p>	<p>познава различни измерения на културата - родова история, бит, обичаи, традиции, фолклор, ролеви модели, ценности;</p> <p>усвоява начални знания, свързани с колективната памет, от областта на литературата, изобразителното изкуство, музиката и др.;</p> <p>разпознава културно-специфични</p>	<p>познава механизмите на функциониране на колективната памет в областите на историята, географията, литературата, изобразителното изкуство, музиката и др.;</p> <p>познава разликите между национална и етническа идентичност;</p> <p>разграничава спецификите на различните измерения на културната идентичност;</p>

		<p>характеристики на етнически общности у нас</p>	<p>етническо, религиозно, езиково, национално, регионално и др.</p>
<p>Културна осезателност</p>	<p>Формира у себе си емпатични нагласи за разбиране на чуждото поведение; осъзнава ценността на взаимното обогатяване на културите, произтичащо от позитивни интеркултурни взаимодействия; отстоява значимостта на културата на неговата общност</p>	<p>формира у себе си емпатични нагласи за разбиране на чуждото поведение; осъзнава ценността на взаимното обогатяване на културите, произтичащо от позитивни интеркултурни взаимодействия; отстоява значимостта на културата на неговата общност</p>	<p>познава действието на социални, културни и социално-психологически фактори, обуславящи формирането на стереотипи и предразсъдъци; развива у себе си саморефлексивни нагласи по отношение на собствената културна идентичност</p>
<p>Културни различия, толерантност и конструктивни взаимодействия</p>	<p>Умения за общуване в процеса на игрова дейност в мултикултурна среда; уважава и цени национални символи и ритуали</p>	<p>умее да идентифицира прояви на нетолерантност в отношенията между представителите на различни културни общности; развива умения за взаимодействие с представителите на други културни общности във формална (учебна) и неформална (свободно време - изкуство, занаяти, спорт, туризъм и др.) среда; развива умения за сътрудничество в мултикултурни екипи</p>	<p>познава значими исторически примери за проява на толерантност между представители на различни културни общности; умее да прави разлика между прояви на културни особености, които заслужават толерантност, от такива, които не заслужават; формира и прилага умения за преодоляване на стереотипи и предразсъдъци в процеса на интеркултурните взаимодействия; развива и прилага умения за разрешаване на конфликти в мултикултурна среда; включва се с готовност в училищни и извънучилищни прояви, свързани с интеркултурните отношения (съвместно отбелязване на културно специфични празници, фолклорни фестивали и др.)</p>
<p>Интеркултурно образование и права на човека</p>	<p>притежава базови представи за правата на детето</p>	<p>запознат е с международни и национални нормативни документи, отнасящи се до човешките права; развива чувствителност към прояви на дискриминация</p>	<p>разграничава индивидуални и групово-специфични човешки права; умее да идентифицира случаи на нарушаване на човешки права</p>

2. Примерни теми по гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование за часовете, които не се водят от учителни специалисти, по време на заместване на отсъстващ учител.

ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ	ЗДРАВНО ОБРАЗОВАНИЕ
Защо хората живеят в семейства	Личната хигиена, чистота и здраве – правила, които са задължителни
Ролята на семейството за формирането на младия гражданин	Болести и как да се предпазим
Дом, уют, сигурност	Болести на мръсните ръце
Отношения в семейството	Разумно хранене
Що е род ? Родови характеристики	Какво да направим при нараняване?
Семейството, другите общности и институции	Рационално хранене Дистите – за и против
Общуване между родители и деца	Как да се храним и живеем здравословно
Зелено срещу домашното насилие	Умения за предпазване от болести на различни части на тялото.
Самовъзпитание на волята – “Изгради се сам”	Ролева игра - умения за дневно, седмично, месечно, сезонно и годишно планиране на физически дейности и упражнения.
Добрият гражданин	Измамните блаженства – алкохол, цигари, наркотици
Лични и граждански ценности и потребности	
Демокрация	Здравословно хранене и вредата от диетите – анорексия, булимия
Какво означава да имаш право	Пушенето - кой се нуждае от това?
Конституцията на България	Дрогата – изкушението, което не си струва да опитваш
Всяко дете има право на закрила	Алкохолът - опасност за човешкия живот и човешкото здраве
Могат ли права и правата на другите	Момичета и момчета
Училищна собственост	Пубертетът и хигиена на човешкото тяло
Училищен правилник	Младите хора и зависимостите
Нашият клас- толерантност и сътрудничество	Пубертет – как да подготвим децата?
Етническа, религиозна и езикова принадлежност	Опознай себе си
Професии и длъжности	Карта на сърцето
Семейни доходи и планиране на личния бюджет	Хигиена на половата система. Психично здраве
Ролята на съвременния пазар	Проективни тестове - Измерване нивото на самопознание
Войната и мирът	Хигиена на тялото, дома, облеклото.
България в света	Заболявания на венците, зъбите и усънатата кухня
Демографски взрив и последици	

Устойчивото развитие като стратегия за опеляване	Хигиена на очите при писане, гледане на телевизия
Сътрудничеството между културите	Ролева игра - правилна стойка на чина.

ЕКОЛОГИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ	ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ
Човешкото всекидневие – източници на замърсяване	Задно
Видове отпадъци – битови, производствени, строителни и др.	Аз ходя на училище
Видове замърсявания на околната среда - последици	Кой съм аз?
Водата – природен ресурс и основен фактор на живот	Ние си приличаме, ние сме различни
Категории защитени територии	Различията
Екологични проблеми – природни бедствия	Проблемни училищни ситуации
Различно събиране на отпадъци . Репликиране	Нашият клас
Как пестим електричество?	Лесно ли е да бъдеш толерантен?
Как пестим вода?	Конфликти в мултикултурна среда
Кои са вредните газове в атмосферата?	Да приемем различия до нас, защото и ние сме различни от него
Растенията – белите дробове на нашата планета?	Медните и глобалната мрежа в обществения живот
Как да се грижим за растителта в нашия дом и класна стая.	Новият наркотик Интернет – как да се спасим
Глобалните проблеми	Конфликтите – как да ги разрешаваме
Ролева игра- разкази за природата.	Не на агресията и насилието
Ролева игра - правила за отговорно поведение, свързано с отпадъците, в паралелката, училището, семейството, на улицата, в планината.	Толерантност, търпимост, уважение към другите и към себе
	Приятели и врагове – междуполово разбирателство
	Общуване с връстниците
	Моята личност и моят свят
	Напред – разбирайки се, уважавайки се, доверявайки се

3. **Обяснителни бележки**

- Всяка тема от програмата може да бъде разглеждана в 2 или 3 учебни часа.
- Учителят сам ще прецени темата подходяща за съответния клас като се има предвид възрастта на учениците и техния интерес към отделен проблем.

- Обучението по учебната програма дава пълна свобода на заместващия учител да избере формите и методите на работа за подходящата тема.
- Да няма дублиране на теми от учебната програма за един и същи клас.
- Взетата тема се нанася в дневника от заместващия учител в съответния „свободен“ за дения учебен час и се полага и подпис. Срещу учебния предмет се записва- тражланско образование или здравно образование.
- Обучението по учебната програма не предполага вписване на цифрови оценки. Оценката от участието на учениците е само качествена.